
ARTYKUŁY

MAJKA ŁOJKO

ORCID: 0000-0003-4801-8069

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

majka.lojko@uwm.edu.pl

Reintegracja społeczno-zawodowa z perspektywy podmiotów ekonomii społecznej w województwie zachodniopomorskim

Słowa kluczowe: ekonomia społeczna i solidarna, reintegracja społeczna i zawodowa, wykluczenie społeczne, podmiot ekonomii społecznej

Keywords: social and solidarity economy, social and occupational reintegration, social exclusion, social economy entity

Wprowadzenie

Tematyka niniejszego artykułu koncentruje się wokół zagadnień związanych z sektorem ekonomii społecznej (dalej: ES) rozumianej jako innowacyjny sposób wzmacniania spójności społecznej i budowania współpracy międzyinstytucjonalnej. Zasadniczo różni się ona od gospodarki rynkowej tym, że jej podmioty nie są nastawione na zysk, ale przede wszystkim na realizację celów społecznych, wśród których w pierwszej kolejności wymienić należy aktywizację zawodową i tworzenie miejsc pracy dla osób najbardziej oddalonych od rynku pracy. Sektor ten skupia praktycznie wszystkie podmioty gospodarcze, które nie są zorientowane wyłącznie na tworzenie i dystrybucję kapitału, ich działania koncentrują się na mobilizacji kapitału społecznego, generowaniu innowacyjności oraz

poszerzaniu rynku przez włączanie do uczestnictwa w nim osób dotychczas wykluczonych¹.

W tekście tym przedstawiono rozważania teoretyczno-empiryczne, które zorientowane są na próbie zaprezentowania działań funkcjonujących podmiotów ES w województwie zachodniopomorskim. Z uwagi na obszerność problematyki, analiza empiryczna ograniczyła się do podmiotów reintegracyjnych tego sektora, według klasyfikacji podmiotów ES przyjętej w obszarze Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej.

Artykuł, o charakterze przeglądowym, jest rezultatem kwerendy literatury przedmiotu, analizy danych zastanych, których źródłem są dane pochodzące ze statystyki publicznej Głównego Urzędu Statystycznego, opracowań Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Szczecinie oraz opracowań naukowych z obszaru ekonomii społecznej.

Przeprowadzone analizy wykazały, że wszystkie funkcjonujące w regionie podmioty reintegracyjne ekonomii społecznej koncentrują się na podejmowaniu wszechstronnych działań ukierunkowanych na przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu osób, które z różnych powodów nie są zdolne do samodzielnego i efektywnego pełnienia ról społecznych oraz zawodowych.

Ekonomia społeczna miejscem wspierania reintegracji społecznej i zawodowej

Zasygnalizowane w tytule pojęcie „ekonomia społeczna” wymaga wyjaśnienia, co nie jest łatwym zadaniem, gdyż jest ono różnorodnie objaśniane, a próba syntetycznego uporządkowania tych definicji napotyka na liczne trudności interpretacyjne z uwagi na jego wielowymiarowość². Ekonomia społeczna (dalej: ES) nie jest nową kategorią ekonomiczną. Literatura przedmiotu bogata jest w różnorodne podejścia i interpretacje pojęcia tego sektora, zaś sposoby definiowania ekonomii społecznej są wciąż dyskusyjne³. Z jednej strony, to wciąż

¹ John Pearce, *Social Enterprise in Anytown* (London: Calouste Gunbelkian Foundation, 2003), 190.

² Majka Łojko, „CIS jako przykład podmiotu ekonomii społecznej oraz samorządowego zakładu budżetowego w Polsce”, w: *Ekonomia, finanse i zarządzanie: problemy teoretyczne i praktyczne*, red. Artur Borcuch, Anna Krzysztofek (Kraków: AT Wydawnictwo), 138.

³ Karolina Wielicka-Gańczarczyk, „Wielowymiarowość przedsiębiorczości w polskiej literaturze naukowej”, *Ekonomia Społeczna 2* (2020): 134.

niewystarczająco rozpoznana dziedzina badawcza zajmująca się poszukiwaniem odpowiedniej formy, która mogłaby wypełnić lukę pomiędzy sektorem publicznym a prywatnym, opierając się na bazie polityki społecznej wypracowanej już w pewnej mierze przez tzw. „trzeci sektor”⁴. Z drugiej strony, obejmuje szeroki zakres praktyk, które jednoznacznie wskazują na jej istnienie i odrębność⁵. ES to rozległy i zróżnicowany obszar działań prospołecznych, do którego włącza się zarówno działania organizacji III sektora, instytucji publicznych i rynkowych podmiotów gospodarczych. Zwyczajowo traktowana jest jako działalność organizacji, które łączą cele gospodarcze i społeczne, przy czym te drugie mają znaczenie nadrzędne⁶.

Według Jerzego Hausnera ES zorientowana jest przede wszystkim na przeciwdziałanie zjawisku wykluczenia społecznego⁷, które zdaniem Lucyny Frąckiewicz może być traktowane jako sytuacja uniemożliwiająca lub też znacznie utrudniająca jednostce lub grupie pełnienie ról społecznych, korzystanie z dóbr publicznych i infrastruktury społecznej, gromadzenie zasobów i zdobywanie dochodów w godny sposób zgodnie z obowiązującym prawem⁸. Oparta na wartościach solidarności, partycypacji oraz samorządności, ES ma znaczny wpływ na rozwój społeczny – jest obecna w życiu każdego człowieka, aktywizuje, pobudza do podejmowania działań, daje możliwości, szansę na rozpoczęcie nowego życia, jest stworzona szczególnie dla osób zagrożonych wykluczeniem.

Warto podkreślić, że zarówno pojęcie, jak i zjawisko wykluczenia społecznego stanowi przedmiot zainteresowania i refleksji naukowej ES ze względu na fakt, że towarzyszy ono współczesnym społeczeństwom, bez względu na system geopolityczny. Jako kategoria poznawcza pozwala analizować, opisywać i wyjaśniać sytuację grup defaworyzowanych. Istnienie nierówności i podziałów związane jest immanentnie z istnieniem społeczeństw, z tego też powodu

---

⁴ Barbara Grodowska, Anna Krampus-Sepielak, Katarzyna Wiecha, (red.), *Społeczny biznes. Teoria i praktyka* (Kraków: Małopolska Agencja Rozwoju Regionalnego SA, 2008), 7.

⁵ Katarzyna Nagel, „Teoretyczne i definicyjne ujęcia ekonomii społecznej”, *Studia Ekonomiczne* 129 (2013): 68.

⁶ John Loxley, *Transforming or Reforming Capitalism: Towards a Theory of Community Economic Development* (Halifax: Fernwood Publishing, 2007), 39.

⁷ Jerzy Hausner, „Ekonomia społeczna jakom kategoria rozwoju”, w: *Ekonomia społeczna a rozwój*, red. Jerzy Hausner (Kraków: Małopolska Szkoła Administracji Publicznej Uniwersytetu Ekonomicznego, 2008), 15.

⁸ Lucyna Frąckiewicz, „Wykluczenie społeczne w skali makro i mikroregionalnej”, w: *Wykluczenie społeczne*, red. Lucyna Frąckiewicz (Katowice: Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. K. Adamiciego w Katowicach, 2005), 11.

wykluczenie społeczne jest przedmiotem zainteresowania polityk publicznych skoncentrowanych na diagnozie i rozwiązywaniu problemów poszczególnych kategorii podmiotów wykluczonych. Działania na rzecz przeciwdziałaniu bądź też minimalizacji wykluczenia społecznego stanowią też przedmiot działalności podmiotów ekonomii społecznej⁹.

Arkadiusz Karwacki wykluczenie społeczne definiuje jako to proces trójpołowej deprivacji w sferze zasobów (nie tylko materialnych), praw oraz uczestnictwa, gdzie deprivacje doświadczane w jednym z trzech wymiarów mają swoje konsekwencje dla stymulowania deprivacji w pozostałych wymiarach¹⁰. Należy podkreślić, że wykluczenie społeczne nie jest tożsame z ubóstwem, pomimo że ubóstwo jest tym czynnikiem, który najczęściej powoduje wyłączenie jednostki z uczestniczenia w życiu społecznym¹¹. Wykluczenie obejmuje bowiem wszystkie te przypadki, gdy dana osoba nie może – z uwagi nie na wewnętrzne przekonanie, ale czynniki znajdujące się poza jej kontrolą – uczestniczyć w określonym obszarze życia społecznego¹². Zasadne jest więc pytanie, w jaki sposób ES może pomóc tym, którzy napotykają trudności w codziennym funkcjonowaniu, tak aby mogli oni uniknąć konsekwencji procesu wykluczenia społecznego.

Po wielu latach dyskusji na temat definicji sektora ES wyodrębniono grupę podmiotów, których podstawowym celem jest reintegracja społeczna i zawodowa osób zagrożonych wykluczeniem społecznym (w tym rehabilitacja społeczna i zawodowa osób niepełnosprawnych). Segment ten nazwano ekonomią solidarną (jest to część ES). Obecnie sektor ekonomii społecznej i solidarnej zawiera dwa zbiory – do jednego należą podmioty, których głównym celem społecznym jest przygotowanie do pracy i zatrudnienie osób w najtrudniejszej sytuacji życiowej (ekonomia solidarna),

---

⁹ Agata Barczewska-Dziobek, „Prawne formy współpracy jednostek samorządu terytorialnego z organizacjami pozarządowymi w zakresie przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu”, w: *Ekonomia społeczna. Wykluczenie społeczne*, red. Irena Lipowicz, Magdalena Małecka-Lyszczek (Kraków: Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, 2020), 22.

¹⁰ Arkadiusz Karwacki, „Usługi reintegracji społecznej”, w: Arkadiusz Karwacki, Tomasz Kaźmierczak, Marek Rymsza, *Reintegracja. Aktywna polityka społeczna w praktyce* (Warszawa: Instytut Spraw Publicznych, 2014), 234.

¹¹ Stanisława Golinowska, Piotr Broda-Wysocki, „Kategorie ubóstwa i wykluczenia społecznego. Przegląd ujęć”, w: *Ubóstwo i wykluczenie społeczne. Badania. Metody. Wyniki*, red. Stanisława Golinowska, Elżbieta Tarkowska, Irena Topińska (Warszawa: Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, 2005), 42.

¹² Magdalena Małecka-Lyszczek, „Inkluzja społeczna jako wartość w stanowieniu prawa administracyjnego na szczeblu centralnym”, w: *Aksjologia prawa administracyjnego*. T. 1, red. Jan Zimmermann (Warszawa: Wolters Kluwer, 2017), 411.

drugi zbiór stanowią organizacje obywatelskie o szerokim spektrum działań społecznych (ekonomia społeczna)¹³. Solidarnościowy wymiar ekonomii społecznej realizowany jest przez te podmioty, w szczególności przedsiębiorstwa społeczne, które w ramach swojej działalności przyjmują funkcje tworzenia miejsc pracy w celu aktywizacji oraz reintegracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, świadczenia usług społecznych użyteczności publicznej oraz realizacji zadań publicznych w zakresie rozwoju lokalnego¹⁴. Podział ten z przypisanymi formami prawnymi przedstawiono na poniższym rysunku.

Rycina 1. Sektor ekonomii społecznej i solidarnej

Źródło: *Ekonomia społeczna w Małopolsce*; <http://www.es.malopolska.pl/o-ekonomii-spoecznej>.

Bohdan Skrzypczak uważa, że pojęcie ES obejmuje cały sektor organizacji pozarządowych, część sektora spółdzielczego oraz podmioty reintegracyjne. Razem stanowi to pewną całość, która łączy obszar samoorganizującego się społeczeństwa ze sferą gospodarczą – rynkiem. Tworzące je organizacje, tzw. podmioty ekonomii społecznej, poprzez pojmowanie działalności gospodarczej i pożytku publicznego, koncentrują się na integracji osób w najtrudniejszej sytuacji zagrożonych wykluczeniem społecznym¹⁵.

¹³ *Ekonomia społeczna w Małopolsce*, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie, dostęp 01.03.2021, <http://www.es.malopolska.pl/o-ekonomii-spoecznej>.

¹⁴ *Krajowy Program Ekonomii Społecznej do 2023 roku. Ekonomia Solidarności Społecznej*, Monitor Polski z 2019, poz. 214 (Warszawa: MRPiPS, 2019).

¹⁵ Bohdan Skrzypczak, *Ekonomia społeczna a solidarna – implikacje podziału – na podstawie KPRES oraz projektu ustawy o ekonomii społecznej i solidarnej*, 1, dostęp 3.03.2021, <https://>

W dalszej części artykułu skupiono się na analizie podmiotów reintegracyjnych w województwie zachodniopomorskim, jej celem jest prezentacja działań podejmowanych przez te podmioty, budowanie świadomości społecznej na temat roli i znaczenia ES, jak również upowszechnienie oraz umieszczenia jej w głównym nurcie działań, szczególnie organów samorządu terytorialnego.

Podmioty reintegracyjne ES w regionie zachodniopomorskim

Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej województwa zachodniopomorskiego wykazuje występowanie wielu niekorzystnych zjawisk społecznych. Społeczeństwo w regionie starzeje się, o czym świadczy malejąca liczba osób w wieku przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym, przy rosnącej liczbie osób w wieku poprodukcyjnym. Postępujący procesie starzenia się społeczeństwa potwierdza wzrost wskaźnika starości demograficznej (z 12,2% w 2010 r. do 18,5% w 2019 r.). Pogłębia się ujemny przyrost naturalny. Obserwowalny jest też zmniejszający się współczynnik aktywności zawodowej, przy jednoczesnym wzroście liczby nieaktywnych zawodowo. Przeciętne wynagrodzenie brutto w województwie zachodniopomorskim, na tle innych województw, nie osiągnęło pułapu średniej krajowej (zachodniopomorskie w 2019 r. znalazło się na 5. miejscu)¹⁶. Niniejsze kwestie przekładają się wprost na występowanie zjawiska wykluczenia społecznego, co od lat jest podmiotem zainteresowania szeroko rozumianego obszaru ES¹⁷.

W województwie wśród podmiotów ES można znaleźć takie, które związane są z tradycyjnymi formami gospodarowania (spółdzielnie pracy czy inwalidów i niewidomych) oraz podmioty prowadzące działalność ukierunkowaną na reintegrację społeczno-zawodową osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Są to centra i kluby integracji społecznej, warsztaty terapii zajęciowej oraz zakłady aktywności zawodowej¹⁸. Stanowią one pierwsze ogniwo procesu aktywizacji zawodowej osób znajdujących się w trudnej sytuacji na rynku pracy ze

---

www.ekonomiaspoleczna.gov.pl/download/files/EKONOMIA_SPOLECZNA/artykuly_UW/Ekonomia_spoleczna_a_solidarna.pdf.

¹⁶ *Raport o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa zachodniopomorskiego 2020* (Szczecin: Urząd Statystyczny, 2021), 9.

¹⁷ Przemysław Nosal, „Symboliczno-relacyjny wymiar wykluczenia przez ubóstwo”, *Studia Socialia Cracoviensia* 2 (2014), 11: 36.

¹⁸ Należy przez to rozumieć działania na rzecz zwiększenia stopnia życiowej zaradności i wzmocnienia umiejętności uczestniczenia w życiu społeczności lokalnej, pełnienia ról społecznych

względu na niepełnosprawność, długotrwałe bezrobocie, uzależnienia czy inne trudności życiowe¹⁹. Podmioty te nie są przedsiębiorstwami społecznymi (PS), ale mogą przygotowywać do prowadzenia lub pracy w PS albo być prowadzone jako usługa na rzecz społeczności lokalnej przez przedsiębiorstwa społeczne²⁰.

Nie posiadają one odrębnej osobowości prawnej, działają jako wydzielone pod względem organizacyjnym i finansowym jednostki prowadzone przede wszystkim przez organizacje pozarządowe oraz lokalne samorządy²¹. Pomimo że przynależą do sektora gospodarki społecznej, nie prowadzą działalności gospodarczej *sensu stricto*. Działalność wytwórcza, handlowa czy usługowa nie jest ich istotą, stanowi ona niejako instrument do realizacji funkcji reintegracyjnych bądź jest jej efektem. Ewentualne zyski z tej działalności przeznaczane są przede wszystkim na rzecz podopiecznych (uczestników)²². W niniejszym artykule zostały opisane kluczowe podmioty reintegracyjne działające na terenie województwa zachodniopomorskiego, dokonano również próby scharakteryzowania zakresu ich działań.

Centra Integracji Społecznej (CIS)

Centra Integracji Społecznej (CIS) to stosunkowo nowa forma prawna podmiotów ES. Wprowadzone w Polsce w 2003 roku, stworzyły ogromną szansę profesjonalnej i wielopłaszczyznowej pomocy dla osób zagrożonym wykluczeniem społecznym. Centra Integracji Społecznej należą do tych podmiotów sektora ES, które w sposób kompleksowy przygotowują program reintegracji społecznej i zawodowej, a ich celem jest realizowanie pełnego zakresu programu zatrudnienia socjalnego umożliwiającego walkę z ubóstwem, marginalizacją i wykluczeniem społecznym. Są to jednostki prowadzące działalność społeczno-zawodową dla

---

oraz działania na rzecz nabycia i podtrzymania zdolności do samodzielnego świadczenia pracy na rynku pracy.

¹⁹ Anna Rychły-Mierzwa, „Usługi aktywizacji społeczno-zawodowej w małopolskich jednostkach reintegracyjnych w świetle badania ROPS w Krakowie”, *Kwartalnik es.O.es* 2 (2019), 18.

²⁰ Agata Lewandowska, „Ekonomia społeczna jako skuteczny instrument reintegracji społeczno-zawodowej”, *Europa Regionum* 3 (2018), 36: 41.

²¹ Organizacją prowadzącą podmiot reintegracyjny może być również kościelna osoba prawna lub jednostka organizacyjna czy spółdzielnia socjalna.

²² Wioletta Wilimska, *Wstęp do Ukryte zasoby rynku pracy*, red. Anna Rychły-Mierzwa (Kraków: Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej, 2018), 6.

osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Centra stanowią alternatywę dla wszystkich, którzy pozostają bez pracy i nie mają perspektyw na przyszłość, są szansą powrotu na ścieżkę życia zawodowego i społecznego poprzez realizację zadań wynikających z ustawy o zatrudnieniu socjalnym²³. Idea ich tworzenia oparta jest na koncepcji aktywnej polityki społecznej i stanowi ważne jej ogniwo – tworząc nowe możliwości wsparcia staje się swoistego rodzaju pomostem między systemem pomocy społecznej a rynkiem pracy.

Centra mogą być tworzone przez jednostki samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe, organizacje wyznaniowe oraz spółdzielnie socjalne. Podstawowymi aktami prawnymi regulującymi ich działalność są: ustawa o zatrudnieniu socjalnym²⁴, ustawa o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy²⁵ oraz ustawa o finansach publicznych²⁶.

Zgodnie z danymi GUS w 2019 roku w Polsce łącznie było 186 aktywnych CIS, które świadczyły usługi integracji społeczno-zawodowej 11,1 tys. uczestników. Przeciętnie na jeden CIS przypadało 60 uczestników. O ile w porównaniu do 2018 roku liczba Centrów nie uległa zmianie, o tyle liczba uczestników znacząco zmalała o 8,0% (w 2018 r. było to 12,1 tys. osób). Występuje też znaczne zróżnicowanie liczebności w podziale na poszczególne województwa. Najwięcej CIS zlokalizowanych było w województwach: śląskim (25), wielkopolskim (26), pomorskim (21) i lubuskim (18). Najmniej w województwach: łódzkim (2), kujawsko-pomorskim (3) oraz mazowieckim (5)²⁷.

Według stanu na 31 grudnia 2019 roku, w analizowanym województwie w rejestrze wojewody wpisanych było 12 centrów integracji społecznych, z czego 8 prowadziło aktualnie działalność (tab. 1). Realizując zatrudnienie socjalne, CIS-y łączą i prowadzą rozbudowaną działalność w obszarze społecznym (reintegracja społeczno-zawodowa) z aktywnością ekonomiczną. Są specjalistycznymi podmiotami, które aktywizują zawodowo i społecznie osoby zagrożone wykluczeniem społecznym, a ich główną misją jest odbudowanie i podtrzymanie u tych

²³ Paweł Narodowicz (i in.), *Zakładanie i prowadzenie Centrum Integracji Społecznej* (Lublin: Bractwo Miłosierdzia im. św. Brata Alberta, 2010), 21.

²⁴ Ustawa z 13.06.2003 r. o zatrudnieniu socjalnym, Dz.U. 2003, nr 122, poz. 1143.

²⁵ Ustawa z 20.04. 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, Dz.U. 2004, nr 99, poz. 1001.

²⁶ Ustawa z 27.08. 2009 r. o finansach publicznych, Dz.U. 2009, nr 157, poz. 1240.

²⁷ Centra integracji społecznej, kluby integracji społecznej, zakłady aktywności zawodowej, warsztaty terapii zajęciowej w 2019. GUS, dostęp 23.03.2021, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/gospodarka-spoeczna-wolontariat/gospodarka-spoeczna-trzeci-sektor>.

osób zdolności do samodzielnego i efektywnego pełnienia ról społecznych, jak również samodzielnego poruszania się na rynku pracy prowadzącego do zatrudnienia u pracodawcy, na własny rachunek lub w spółdzielniach socjalnych.

Tabela 1. Aktywne Centra Integracji Społecznej na Pomorzu Zachodnim w 2019 roku

Lp.	Powiat	Nazwa podmiotu	Nazwa założyciela	Branża wiodąca
1.	Stargardzki	Centrum Integracji Społecznej w Stargardzie	Caritas Archidiecezji Szczecińsko-Kamieńskiej	usługi porządkowe, opieka nad osobami starszymi i chorymi, produkcja ozdób okolicznościowych, usługi gastronomiczne
2.	Białogardzki	Centrum Integracji Społecznej w Białogardzie	Stowarzyszenie Pomocy „Przytulisko”	usługi porządkowe, monterko-gospodarcze, kurierskie, opiekuńcze nad osobami starszymi
3.	Łobeski	Centrum Integracji Społecznej „Od Nowa” Łobez	Stowarzyszenie „Współistnienie”	usługi socjalne, dom i ogród, usługi komunalne, gastronomiczne
4.	Koszaliński	Centrum Integracji Społecznej Mielno	Krajowe Zrzeszenie Ludowe Zespoły Sportowe	usługi hotelarskie, gastronomiczne
5.	Miasto na prawach powiatu Szczecin	Centrum Integracji Społecznej „SOS” w Szczecinie	Stowarzyszenie „SOS” dla Rodziny”	usługi ogólnobudowlane, porządkowe, usługi ogrodnicze gastronomiczne, hotelarskie, opieka nad osobami starszymi i niepełnosprawnym
6.	Gryficki	Centrum Integracji Społecznej w Rogozinie	Fundacja „Rozwój-Integracja”	usługi remontowo-porządkowe, gastronomiczne, usługi w zakresie opieki nad osobą zależną
7.	Drawski	Międzygminne Centrum Integracji Społecznej Złocieniec	Stowarzyszenie „Semafor”	usługi komunalne
8.	Sławiński	Centrum Integracji Społecznej w Rzyszczewie	Gmina Sławno	budowlanka, zagospodarowanie terenów zielonych

Źródło: Raport o stanie ekonomii społecznej w województwie zachodniopomorskim w 2019 r., Szczecin, 2020.

Lista uczestników CIS w regionie od lat jest niezmienna, są to najczęściej osoby legitymujące się wykształceniem podstawowym, gimnazjalnym lub zawodowym (najwięcej w wieku 25–45 lat), to przede wszystkim: długotrwale

bezrobotni; zwolnieni z zakładów karanych, mający trudności w integracji ze środowiskiem; w rozumieniu przepisów o pomocy społecznej; uzależnieni od alkoholu (poddający się procesowi leczenia lub po jego ukończeniu); bezdomni (realizujący indywidualny program wychodzenia z bezdomności). Zajęcia z zakresu reintegracji społecznej realizowane są równoległe z programem reintegracji zawodowej i stanowią integralną część procesu przywracania do życia społecznego i zawodowego uczestników.

W zachodniopomorskich Centrach organizowane są:

- warsztaty zawodowe w ramach działalności wytwórczej, handlowej lub usługowej prowadzonej przez Centrum,
- pomoc w przekazywaniu ofert pracy,
- zajęcia z zakresu prowadzenia samodzielnej działalności gospodarczej lub spółdzielni socjalnej,
- inne zajęcia z zakresu reintegracji zawodowej,
- uczestnictwo w zajęciach terapeutycznych,
- uczestnictwo w grupach samopomocowych oraz w grupach wsparcia,
- indywidualne konsultacje z psychologiem lub terapeutą,
- grupy edukacyjne,
- inne zajęcia z zakresu reintegracji społecznej²⁸.

W 2017 roku w ramach projektu koordynacji ES ROPS w regionie z inicjatywy ROPS zawiązano nieformalną sieć CIS-ów:

- CIS „Pasja”,
- CIS „Od Nowa” z Łobza,
- CIS w Rogozinie, CIS w Mielnie,
- CIS w Białogardzie,
- Stowarzyszenie SOS dla Rodziny z Polic²⁹.

---

²⁸ Zachodniopomorski Program Rozwoju Ekonomii Społecznej na lata 2018–2022 (Szczecin, 2017), 26–27.

²⁹ Informacje o sieciach Klubów Integracji Społecznej (KIS) i Centrów Integracji Społecznej (CIS), zebrane przez konsultantów regionalnych w ramach projektu *Spójna integracja regionalna ekonomii społecznej (SIREs)*, Departament Ekonomii Społecznej i Solidarnej, dostęp 15.03.2021, <https://www.ekonomiaspoleczna.gov.pl/Informacja,o,KIS,i,CIS,4107.html>.

Kluby Integracji Społecznej (KIS)

Kluby integracji społecznej (podobnie jak CIS) należą do podmiotów ES, których celem jest udzielenie pomocy pojedynczym osobom oraz ich rodzinom w odbudowywaniu i podtrzymywaniu umiejętności uczestnictwa w życiu społeczności lokalnej, w powrocie do pełnienia ról społecznych oraz w podniesieniu kwalifikacji zawodowych. Ich działalność ukierunkowana jest na reintegrację społeczną i zawodową uczestników. Udzielają wszechstronnego wsparcia nie tylko osobom do niego należącym, ale również ich rodzinom³⁰.

Zgodnie z ustawą o zatrudnieniu socjalnym³¹ w KIS organizowane są działania mające na celu pomoc w znalezieniu pracy, roboty publiczne, staże, poradnictwo prawne oraz działalność samopomocową w zakresie zatrudnienia. Ponadto KIS podejmują wszechstronne działania mające na celu pomoc w znalezieniu pracy na czas określony, w pełnym lub niepełnym wymiarze czasu pracy u pracodawców, przygotowują do podjęcia zatrudnienia lub podjęcia działalności w formie spółdzielni socjalnej, współorganizują też prace społecznie użyteczne. Uczestnictwo w klubach integracji społecznej jest dobrowolne, a warunkiem uczestnictwa w klubie integracji społecznej jest realizacja kontraktu socjalnego, o którym mowa w przepisach o pomocy społecznej.

Wymogi formalno-prawne funkcjonowania klubów integracji społecznej ukierunkowują te podmioty na aktywizację zawodową, co w ramach prowadzonej polityki społecznej na poziomie powiatów czy gmin jest tzw. „wkroczeniem” na pole aktywności powiatowych urzędów pracy i może rodzić problemy w obszarze lokalnego porządku instytucjonalnego w sferze polityki socjalnej. Jednocześnie zamyka te podmioty w przestrzeni interwencji wobec klientów systemu pomocy społecznej (objęcie kontraktem socjalnym warunkuje możliwość korzystania z usług KIS). Z badań prowadzonych w ostatnich latach wynika, że:

Kluby integracji społecznej oferują najczęściej usługi klientom jednostek systemu pomocy społecznej kierowanych do tych placówek zgodnie z zapisami sporządzonego w OPS kontraktu socjalnego. Większość KIS tworzona jest z inicjatywy OPS

---

³⁰ Uczestnictwo w klubie jest dobrowolne, a jego warunkiem jest realizacja kontraktu socjalnego, o którym mowa w przepisach ustawy z 12.03.2004 o pomocy społecznej, Dz.U. 2020, poz. 1876, 2369.

³¹ Ustawa z 13.06.2003 r., rozdz. 7, art. 18.

często w formule „projektu”, który uzależnia aktywność podmiotu od ram czasowych zapisanych właśnie w projekcie³².

Z informacji Zachodniopomorskiego Urzędu Wojewódzkiego w Szczecinie wynika, że w roku 2019 w regionie zarejestrowanych było 21 KIS, z czego 18 prowadziło faktyczną działalność (tab. 2). Podmiotami prowadzącymi KIS-y były ośrodki pomocy społecznej, gminy oraz organizacje pozarządowe. Niemniej jednak większość z nich została powołana w ramach struktur ośrodków pomocy społecznej.

W zachodniopomorskich KIS, w ramach reintegracji społecznej, najwięcej osób korzysta z zajęć edukacyjnych, poradnictwa psychologicznego i poradnictwa prawnego. Mniej uczestników bierze udział w indywidualnych i grupowych zajęciach terapeutycznych. Z kolei w zakresie reintegracji zawodowej najwięcej osób korzysta z doradztwa i szkoleń w zakresie prowadzenia spółdzielni socjalnej. Po ukończeniu zajęć w KIS największa grupa uczestników zostaje skierowana do prac społecznie użytecznych, robót publicznych, a część z nich podejmuje zatrudnienie u pracodawcy³³. Programy poszczególnych klubów zawierają konkretne, zintegrowane działania zmierzające do aktywnego oddziaływania na uczestników zarówno w zakresie wiedzy, umiejętności, jak i postaw. Dzięki temu możliwe jest budowanie motywacji, usamodzielnienie, reintegracja społeczna i zawodowa.

KIS-y w regionie są stabilnymi podmiotami ES. Tworzą system reintegracji, służą tworzeniu i koordynacji procesu świadczenia zindywidualizowanej oferty usług reintegracji społecznej, wykorzystując maksymalnie lokalny potencjał w zakresie tworzenia oferty tychże usług. Efekty wsparcia organizowanego przez te podmioty przede wszystkim odnoszą się do wzrostu potencjału w zakresie pełnienia ról społecznych, rozwoju umiejętności społecznych, kształtowania funkcjonalnej samooceny i samodyscypliny (zmiany w sferze zasobów – głównie niematerialnych, możliwości wykorzystania uprawnień, partycypacji)³⁴.

---

³² Arkadiusz Karwacki, Tomasz Kaźmierczak, Izabela Rybka, *Założenia i uwarunkowania Modelu KSR Biała księga* (Warszawa: Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, 2018), 33.

³³ *Zachodniopomorski Program Rozwoju Ekonomii Społecznej*, 27.

³⁴ Arkadiusz Karwacki, „Model krajowej sieci reintegracji”, w: *Sektorowe Usługi Reintegracji Społecznej i Zawodowej* (Warszawa: Instytut Pracy i Polityki Społecznej, 2018), 18.

Tabela 2. Aktywne Kluby Integracji Społecznej na Pomorzu Zachodnim
(stan w 2017 r.)

Lp.	Nazwa	Siedziba i adres	Data rozpoczęcia działalności
1.	Gmina Miasto Koszalin/Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Koszalinie	al. Monte Casino 2; 75-412 Koszalin	8.05.2008
2.	Stowarzyszenie „Współistnienie” w Łobzie	ul. Drowska 6; 73-150 Łobez	1.10.2012
3.	Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Szczecinku	ul. Wiejska 4; 78-400 Szczecinek	15.09.2006
4.	Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Mielnie	ul. 6-go Marca 35; 76-032 Mielno	2.04.2007
5.	Urząd Miejski w Bobolicach	ul. Ratuszowa 1; 76-020 Bobolice	23.07.2007
6.	Ośrodek Pomocy Społecznej w Brojcach	ul. Długa 48; 72-304 Brojce	1.06.2012
7.	Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Wałczu	ul. Nowomiejska 4; 78-600 Wałcz	1.06.2008
8.	Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Szczecinie	ul. Generała Sikorskiego 3; 70-323 Szczecin	5.03.2021
9.	Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Pełczycach	ul. Starogrodzka 12; 73-260 Pełczyce	23.08.2013
10.	Gmina Recz Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Reczu	ul. Ratuszowa 7; 73-210 Recz	7.05.2006
11.	Fundacja Ośrodek Doskonalenia Kadr w Policach	ul. Siedlecka 6a; 72-010 Police	9.12.2013
12.	Stowarzyszenie Ludzi Bezrobotnych w Drawnie	ul. Kościelna 3; 73-220 Drawno	1.05.2015
13.	Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Kołobrzegu	ul. Okopowa 15; 78-100 Kołobrzeg	4.04.2007
14.	Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Stargardzie Szczecińskim	ul. Warszawska 9a; 73-110 Stargard Szczeciński	9.06.2015
15.	Ośrodek Pomocy Społecznej w Barlinku	ul. Strzelecka 29; 74-320 Barlinek	6.04.2016
16.	Ośrodek Pomocy Społecznej w Gryfinie	ul. Łużycka 12; 74-100 Gryfino	1.03.2008
17.	Fundacja Humanum (B)est w Szczecinie	ul. Koński Kierat 9; Szczecin	18.03.2016
18.	Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Powiatu Sławieńskiego	ul. Chełmońskiego 30; 76-100 Sławno	1.05.2017

Źródło: Rejestr klubów integracji społecznej prowadzony przez wojewodę zachodniopomorskiego, dostęp 10.03.2021, file:///C:/Users/HP%20PAVILION/Desktop/rejestr_kis.pdf.

Należy jednak podkreślić, że liczba KIS (18 czynnie działających) nie koresponduje z liczbą CIS (8 aktywnych), które powinny stanowić kolejny etap włączania w rynek pracy osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Sytuacja taka zaburza naturalną ścieżkę reintegracji, rehabilitacji i docelowo – aktywności ich uczestników³⁵.

Warsztaty Terapii Zajęciowej (WTZ)

Warsztat Terapii Zajęciowej to kolejny podmiot reintegracyjny. Jest wyodrębnioną organizacyjnie oraz finansowo placówką, która stwarza osobom niepełnosprawnym, niezdolnym do podjęcia zatrudnienia na otwartym rynku pracy, możliwość rehabilitacji społecznej i zawodowej. Realizacja działań w zakresie pozyskania lub przywracania umiejętności niezbędnych do zatrudnienia odbywa się przy zastosowaniu terapii zajęciowej, podczas której rozwijane są umiejętności wykonywania czynności życia codziennego oraz podstawowe i specjalistyczne umiejętności zawodowe umożliwiające uczestnictwo w szkoleniu zawodowym przygotowującym do podjęcia pracy.

WTZ stwarzają możliwości rozwoju osobom niepełnosprawnym, które już się nie uczą, ale jeszcze nie są w pełni przygotowane do samodzielnego radzenia sobie w życiu i podjęcia pracy na przykład w zakładzie pracy chronionej, czy na stanowisku chronionym, mają też wspomóc rodzinę tej osoby w jej rehabilitacji społecznej i zawodowej po zakończeniu nauki w szkole. WTZ jest „wyodrębnioną organizacyjnie i finansowo placówką stwarzającą osobom niepełnosprawnym niezdolnym do podjęcia pracy możliwość rehabilitacji społecznej i zawodowej w zakresie pozyskiwania lub przywracania umiejętności niezbędnych do podjęcia zatrudnienia”³⁶. Według Janusza Kirenko oraz Moniki Parchoimiuk, WTZ są nastawione na urzeczywistnienie poniższych funkcji:

- fizycznych (rozwijania sprawności ruchowej i manualnej),
- psychicznych (kształtowanie zaradności, umiejętności samoobsługowych, sprawności życia codziennego, umiejętności współżycia w grupie),

³⁵ *Raport o stanie ekonomii społecznej w województwie zachodniopomorskim w 2019 roku* (Szczecin, 2020), 39, 40.

³⁶ *Ustawa z 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych*, Dz.U. 1997, nr 123 poz. 776 z późn. zm., art. 10a ust. 1.

- społecznych (przekazywanie wiadomości o otaczającym środowisku społecznym, przyrodniczym, kulturalnym; wdrażanie do przestrzegania zasad bezpieczeństwa w sytuacjach życiowych, korzystania z narzędzi i urządzeń technicznych)³⁷.

W Polsce obserwowalny jest dynamiczny wzrost liczby WTZ. Według danych resortu rodziny, w 2018 roku w całej Polsce działało blisko 720 warsztatów terapii zajęciowej. W latach 1994–2018 nastąpił wzrost z ponad 4,3 tys. do 27,5 tys., co stanowi wyraźny dowód na zainteresowanie tą formą aktywizacji osób niepełnosprawnych³⁸. Na terenie województwa zachodniopomorskiego w 2019 roku działalność prowadziło 28 WTZ, zlokalizowanych na terenie 19 powiatów. WTZ prowadzone są głównie przez fundacje i stowarzyszenia (22 WTZ) i gminy (6 WTZ), a ich koszty współfinansowane są przede wszystkim ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych³⁹, a także ze środków powiatu, w którym dany warsztat funkcjonuje.

Jeśli chodzi o relację WZT w stosunku do ZAZ i w tym przypadku należy zauważyć znaczącą dysproporcję. Liczba (28) nie pokrywa się z liczbą zakładów aktywności zawodowej (9), co zaburza naturalną i logiczną kolejność reintegracji, rehabilitacji i docelowo – aktywności społeczno-zawodowej osób niepełnosprawnych⁴⁰.

Zakłady Aktywności Zawodowej (ZAZ)

Wśród najważniejszych form realizacji reintegracji zawodowej przeznaczonej dla osób niepełnosprawnych wymienić (obok warsztatów terapii zajęciowej) zakłady aktywności zawodowej. ZAZ-y są ogniwem między zakładem pracy chronionej a warsztatem terapii zajęciowej dla osób, które w warsztacie nabyły już pewne

---

³⁷ Janusz Kirenko, Monika Parchomiuk, *Edukacja i rehabilitacja osób z upośledzeniem umysłowym* (Lublin: Wydawnictwo Akademickie Wyższej Szkoły Społeczno-Przyrodniczej im. Wincentego Pola, 2006), 67.

³⁸ www.rynekzdrowia.pl/Polityka-zdrowotna/Blisko-492-mln-na-wsparcie-warsztatow-terapii-zajeciowej-w-2019-r-z-PFRON,194091,14.html, dostęp 10.03.2021.

³⁹ Ze środków Funduszu można dofinansować maksymalnie 70% kosztów utworzenia warsztatu i 90% kosztów jego działalności.

⁴⁰ *Raport o stanie ekonomii społecznej w województwie zachodniopomorskim w 2019 roku* (Szczecin, 2020), 39.

umiejętności zawodowe, ale jeszcze w stopniu niewystarczającym do podjęcia pracy zarobkowej w zakładzie chronionym⁴¹.

Placówki przeznaczone są dla osób ze znacznym i umiarkowanym stopniem niepełnosprawności, a ich celem jest stworzenie możliwości realizacji niezależnego, samodzielnego i aktywnego życia poprzez zatrudnienie oraz rehabilitację społeczną i zawodową. ZAZ jest podmiotem, w którym osoby z niepełnosprawnością⁴² mają dostosowane do ich potrzeb warunki pracy uwzględniające zasady bezpieczeństwa oraz zapewniające doraźną i specjalistyczną opiekę medyczną, poradnictwo i usługi rehabilitacyjne.

W województwie zachodniopomorskim do września 2018 roku funkcjonowały cztery ZAZ-y – w Dobrej, Kamieniu Pomorskim, Kołobrzegu oraz w Stargardzie. Zatrudniały łącznie 405 osób, w tym 298 niepełnosprawnych (173 osoby ze znacznym stopniem niepełnosprawności i 125 ze stopniem umiarkowanym) (tab. 3).

Tabela 3. Zatrudnienie w Zakładach Aktywności Zawodowej w województwie zachodniopomorskim, z uwzględnieniem podziału według stopnia niepełnosprawności (stan na czerwiec 2017)

Nazwa	Rok utworzenia	Zatrudnienie osób ogółem	Osoby niepełnosprawne	Profil działalności
1	2	3	4	5
Zakład Aktywności Zawodowej Centralna Kuchnia w Stargardzie	2000	89	67	obsługa gastronomiczna imprez okolicznościowych

⁴¹ Ewa Skrzetuska, „Warsztaty terapii zajęciowej w rehabilitacji osób niepełnosprawnych”, w: *Wsparcie społeczne w rehabilitacji i resocjalizacji*, red. Zofia Palak, Zdzisław Bartkiewicz (Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2004), 135.

⁴² Zgodnie z ustawą z 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, Dz.U. 2020.426, art. 29.1, status zakładu aktywności chronionej może uzyskać gmina, powiat oraz fundacja, stowarzyszenie lub inna organizacja, której statutowym zadaniem jest rehabilitacja zawodowa i społeczna osób z niepełnosprawnościami, jeżeli co najmniej 70% ogółu osób zatrudnionych w tej jednostce stanowią osoby niepełnosprawne, w szczególności skierowane do pracy przez powiatowe urzędy pracy zaliczone do znacznego stopnia niepełnosprawności oraz umiarkowanego stopnia w celu podjęcia zatrudnienia i kontynuowania rehabilitacji zawodowej w warunkach pracy chronionej.

1	2	3	4	5
Zakład Aktywności Zawodowej w Kołobrzegu	2003	67	48	zakład o charakterze produkcyjnym i usługowym, prowadzi działalność gospodarczą w czterech działach: gastronomicznym, ogrodniczym, krawieckim, poligrafii i sitodruku
Zakład Aktywności Zawodowej w Kamieniu Pomorskim	2013	44	31	przygotowywanie i dystrybucja posiłków
Międzygminny Zakład Aktywności Zawodowej w Dobrej	2013	205	152	działalność produkcyjno-usługowa: montaż i demontaż, obróbka drewna, kuchnia centralna i zaopatrzenie w żywność, pralnia, ogrodnictwo i utrzymanie terenów zielonych, gospodarstwo domowe

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Zachodniopomorski Program Rozwoju Ekonomii Społecznej na lata 2018–2022*.

Od września 2018 roku nastąpił dalszy dynamiczny wzrost liczby tego typu podmiotów w regionie – tym czasie powstało pięć nowych placówek.

1. Od grudnia 2018 na terenie gospodarstwa biodynamicznego Fundacji im. Stanisława Karłowskiego w Juchnowie powstał ZAZ dla osób niepełnosprawnych. Celem jego działania jest integracja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych poprzez działanie na dostosowanych i odpowiednich miejscach pracy, przygotowanie ich do w miarę samodzielnego i niezależnego życia, ułatwienie im utrzymania zatrudnienia i awansu zawodowego oraz pomoc w odnalezieniu się na otwartym rynku pracy⁴³.
2. Od stycznia 2019 rozpoczął działalność ZAZ w Goleniowie, który uważany jest za najnowszy i najbardziej innowacyjny kompleks rehabilitacji i aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych. Oferta ZAZ-u skierowana jest głównie do absolwentów Goleniowskiej Szkoły Specjalnej⁴⁴.
3. W marcu 2019 roku w Wałczu zainicjował działalność ZAZ. W placówce przewidziano zatrudnienie dla 60 osób z niepełnosprawnością. Specjalnością

⁴³ Juchnowo. Projekt Wiejski, dostęp 22.03.2021, <https://www.juchowo.org/pl/o-nas.html>.

⁴⁴ Zakład Aktywności Zawodowej Goleniów, dostęp 24.03.2021, <https://zaz.goleniow.pl/o-nas>.

- tej placówki są usługi gastronomiczne i krawieckie. W zakładzie tworzone są też meble z palet⁴⁵.
4. Od grudnia 2018 roku działa w Gryfinie Powiatowy ZAZ (PZAZ), który zatrudnia 40 osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności. PZAZ poprzez naukę, pracę i rehabilitację, zarówno zawodową, ruchową, jak i społeczną, przygotowuje swoich pracowników do aktywnego funkcjonowania i znalezienia zatrudnienia na otwartym rynku⁴⁶.
  5. Od 2018 roku działa ZAZ w Choszczynie, który zatrudnia 35 osób, w tym 25 z niepełnosprawnością. W ZAZ prowadzone są indywidualne programy rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnością, służące osiągnięciu optymalnego poziomu uczestnictwa tych osób w życiu społecznym i zawodowym. Działalność ZAZ-u ukierunkowana jest na realizację usług porządkowych, ogrodnictwo, montaż i demontaż⁴⁷.

Powstanie nowych placówek aktywności zawodowej na Pomorzu Zachodnim to wynik konsekwentnej realizacji polityki społecznej w regionie. W roku 2016 Zarząd Województwa Zachodniopomorskiego rozpoczął dyskusję z Konwentem Starostów Pomorza Zachodniego o powiększeniu sieci Zakładów Aktywności Zawodowej. Kolejnym etapem było włączenie zadania do priorytetów Regionalnego Programu Operacyjnego i unijnego wsparcia.

Województwo aktualnie znajduje się na trzecim miejscu zarówno pod względem liczby tego typu placówek, jak i oferowanych miejsc pracy. We wszystkich tego typu jednostkach przygotowano 757 stanowisk pracy, w tym 552 dla osób z niepełnosprawnościami⁴⁸.

Współpraca sektora ES z samorządem lokalnym na rzecz reintegracji społecznej

Współpraca pomiędzy samorządem lokalnym a sektorem ekonomii społecznej jest niezwykle ważna. Lokalne samorzady dysponują różnymi, zarówno

---

⁴⁵ *Serwis Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego*, dostęp 24.03.2021, <http://rpo.wzp.pl/node/3462>.

⁴⁶ *Powiatowy Zakład Aktywności Zawodowej w Gryfinie*, dostęp 27.03.2021, <http://gryfino.pzaz.pl>.

⁴⁷ *Zakłady Aktywności Zawodowej*, Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego, dostęp 24.03.2021, www.roops.wzp.pl/zaklady-aktywnosci-zawodowej.

⁴⁸ *Serwis Regionalnego Programu Operacyjnego*.

finansowymi, jak i pozafinansowymi możliwościami wsparcia podmiotów ekonomii społecznej. Część z tych instrumentów wsparcia jest przeznaczona dla specyficznych typów podmiotów, np. spółdzielni socjalnych, inne zaś są adresowane szeroko, do wszystkich typów przedsiębiorstw społecznych⁴⁹.

ES na Pomorzu Zachodnim zajmuje ważne miejsce w strategii rozwoju województwa. Samorząd od lat stara się silnie wspierać rozwój przedsiębiorczości społecznej w regionie, zauważalny jest coraz silniejszy rozwój sektora pozarządowego, który w skuteczny sposób łączy cele społeczne z gospodarczymi. W województwie działa wiele lokalnych instytucji, które mają za zadanie wspomóc potencjalnych przedsiębiorców społecznych w przejściu przez ścieżkę zakładania PES. Ośrodki wsparcia ES, inkubatory przedsiębiorczości społecznej, to zorganizowana sieć instytucjonalna, praktycznie oplatająca region.

Ważnym narzędziem budowania pakietów oraz realizacji usług integracyjnych jest ścisła współpraca ES z samorządem terytorialnym. Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych jest głównym dokumentem, na podstawie którego wyznacza się kierunki tej współpracy, określa się priorytety dla rozwoju danego pakietu usług – w zależności od natężenia problemu w danym środowisku oraz możliwości gminy.

Kluczowym dokumentem regulującym politykę wsparcia ES w województwie jest Zachodniopomorski Program Rozwoju Ekonomii Społecznej (ZPRES) na lata 2018–2022. Zamieszczone w nim zapisy są bezpośrednio związane z zapisami Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej z roku 2014 – najważniejszego dokumentu regulującego plan działań w tym obszarze. ZPRES jest spójny zarówno z Krajowym Programem Rozwoju Ekonomii Społecznej, jak i strategiami wyższego rzędu na szczeblu krajowym i europejskim, dzięki czemu staje się użytecznym narzędziem służącym regionalnym władzom publicznym do koordynacji polityki w obszarze ES. Program jest fundamentalnym elementem programowania regionalnego, zgodnym z zasadami prowadzenia polityki rozwoju. Samorząd województwa prowadzi politykę rozwoju, na którą składa się m.in.:

- tworzenie warunków rozwoju gospodarczego, w tym kreowanie rynku pracy,
- pozyskiwanie i łączenie środków finansowych: publicznych i prywatnych, w celu realizacji zadań z zakresu użyteczności publicznej,

---

⁴⁹ Monika Grochalska, Majka Łojko, „Współpraca sektora ekonomii społecznej z samorządem lokalnym na przykładzie wybranych powiatów województwa warmińsko-mazurskiego”, *Zeszyty Naukowe Warszawskiej Szkoły Zarządzania – Szkoły Wyższej* 2 (2014), 19: 43.

- promocja walorów i możliwości rozwojowych województwa,
- wspieranie i prowadzenie działań na rzecz integracji społecznej i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu⁵⁰.

Na terenie województwa działa Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej (OWES) dla regionu stargardzkiego, którego celem jest kompleksowe wsparcie i wzmocnienie potencjału lokalnego sektora ekonomii społecznej oraz poszerzenie zakresu działań podmiotów ES (PES). Realizowany jest na terenie wszystkich gmin z obszaru powiatów: choszczeńskiego, gryfińskiego, pyrzyckiego, stargardzkiego i myśliborskiego. Służy wsparciem merytorycznym i finansowym dla samorządu terytorialnego oraz lokalnych i regionalnych podmiotów w zakresie rozwoju ekonomii społecznej w regionie. Wsparcie OWES skierowane jest zarówno do podmiotów ekonomii społecznej (fundacji, stowarzyszeń, centrów integracji społecznej, zakładów aktywności zawodowej, spółdzielni socjalnych), jak i do osób fizycznych i osób prawnych chcących założyć taki podmiot. OWES jest częścią Sieci Zachodniopomorskiej Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej (SZOWES), który obejmuje zasięgiem cztery subregiony (tab. 4).

Tabela 4. Sieć Zachodniopomorskich Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej na Pomorzu Zachodnim

Subregion	Powiaty	Partnerzy wiodący
Koszaliński	kołobrzeski, sławieński, białogardzki, koszaliński, miasto Koszalin	Koszalińska Agencja Rozwoju Regionalnego SA
Stargardzki	stargardzki, choszczeński, pyrzycki, gryfiński, myśliborski	4C Centrum Ekonomii Społecznej”, Sp. z o.o. w Szczecinie oraz Fundacja pod Aniołem
Szczecinecki	walecki, świdwińskim drawski, szczecinecki, łobeski	Gmina Miejska Wałcz oraz Fundacja Nauka dla Środowiska w Koszalinie
Szczeciński	kamiński, gryficki, goleniowski, policki, miasto Szczecin, miasto Świnoujście	Aktywa Plus Emilia Kowalska oraz Fundacja Inicjatyw Społeczno-Gospodarczych KOMES w Szczecinie

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Raport o stanie ekonomii społecznej w województwie zachodniopomorskim w 2019 roku*, Szczecin 2020.

Celem nadrzędnym SZOWES jest wzmocnienie znaczenia ekonomii społecznej w budowaniu zrównoważonego rozwoju lokalnego oraz samoorganizacji obywatelskiej w 21 wspólnotach samorządowych województwa

⁵⁰ *Zachodniopomorski Program Rozwoju Ekonomii Społecznej*, 6.

zachodniopomorskiego. Na terenie całego województwa SZOWES realizują takie działania jak: animacja lokalna, doradztwo, szkolenia, usługi biznesowe oraz wsparcie finansowe.

Cele szczegółowe to:

- wzrost zaangażowania i wsparcie aktywności liderów społeczności lokalnych w realizację inicjatyw na rzecz ekonomii społecznej we wspólnotach samorządowych województwa zachodniopomorskiego,
- wzrost zatrudnienia w podmiotach ekonomii społecznej na terenie województwa poprzez utworzenie i utrzymanie miejsc pracy w PES,
- podniesienie konkurencyjności PES,
- zapewnienie wysokiej jakości i efektywności wsparcia na rzecz ekonomii społecznej i solidarnej w województwie zachodniopomorskim⁵¹.

Podsumowanie

Na Pomorzu Zachodnim istnieje wiele podmiotów sektora ES prowadzących działalność nakierowaną na reintegrację społeczno-zawodową osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Są to centra i kluby integracji społecznej, warsztaty terapii zajęciowej oraz zakłady aktywności zawodowej. Stanowią one istotny element polityki rynku pracy na drodze osób wykluczonych do zawodowej i społecznej aktywności. System wsparcia oparty na jednostkach reintegracyjnych charakteryzuje się różnorodnym stopniem kompleksowości w skali województwa, a przedsięwzięcia podejmowane przez te jednostki w regionie mają charakter wielotorowy, dzięki czemu ich beneficjenci mają możliwość odbywania różnych szkoleń czy warsztatów umożliwiających zdobycie lub podwyższenie kwalifikacji zawodowych, odbywają praktyki i staże, realizują także indywidualne programy zatrudnienia socjalnego, dopasowane do ich możliwości i umiejętności. Liczne inicjatywy tego sektora ułatwiają dostęp do zatrudnienia, a także do różnorodnych zasobów wsparcia społecznego – osobom i grupom – które mają problemy z samodzielnym radzeniem sobie z trudnościami życiowymi.

Należy przewidywać, że w niedalekiej przyszłości, dzięki podejmowanym inicjatywom, ES w analizowanym województwie stanie się bardziej rozpoznawalna. Tym samym wzrośnie ranga tego sektora w zakresie realizacji celów

---

⁵¹ *Regulamin Sieci Zachodniopomorskiej Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej* (załącznik nr 1 do Zarządzenia Grupy Sterującej nr 6, 2017), 8.

społecznych i gospodarczych (szczególnie w przypadku wzrostu zatrudnienia i reintegracji osób zagrożonych wykluczeniem społecznym i zawodowym), co niewątpliwie przyczyni się do poprawy warunków życia mieszkańców Pomorza Zachodniego. W związku z tym przed samorządem terytorialnym stoi istotne wyzwanie – na poziomie lokalnym niezbędne jest nie tylko tworzenie dobrego klimatu dla rozwoju ES, ale równie ważne jest budowanie odpowiedniego systemu wsparcia oraz uświadamianie lokalnych decydentów o roli ES i znaczeniu współpracy w rozwiązywaniu problemów społecznych w regionie.

Bibliografia

Opracowania

- Barczewska-Dziobek, Agata. „Prawne formy współpracy jednostek samorządu terytorialnego z organizacjami pozarządowymi w zakresie przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu”. W: *Ekonomia społeczna. Wykluczenie społeczne*, red. Irena Lipowicz, Magdalena Małecka-Łyszczek, 22–34. Kraków: Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, 2020.
- Centra integracji społecznej, kluby integracji społecznej, zakłady aktywności zawodowej, warsztaty terapii zajęciowej w 2019*. GUS. Dostęp 23.03.2021. <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/gospodarka-poleczna-wolontariat/gospodarka-spoeczna-trzeci-sektor>.
- Frąckiewicz, Lucyna. „Wykluczenie społeczne w skali makro i mikroregionalnej”. W: *Wykluczenie społeczne*, red. Lucyna Frąckiewicz, 11–26. Katowice: Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. K. Adamickiego w Katowicach, 2005.
- Golinowska, Stanisława, Piotr Broda-Wysocki. „Kategorie ubóstwa i wykluczenia społecznego. Przegląd ujęć”. W: *Ubóstwo i wykluczenie społeczne. Badania. Metody. Wyniki*, red. Stanisława Golinowska, Elżbieta Tarkowska, Irena Topińska, 17–54. Warszawa: Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, 2005.
- Grochalska, Monika, Majka Łojko. „Współpraca sektora ekonomii społecznej z samorządem lokalnym na przykładzie wybranych powiatów, województwa warmińsko-mazurskiego”. *Zeszyty Naukowe Warszawskiej Szkoły Zarządzania – Szkoły Wyższej* 2 (2014), 19: 40–71.
- Grodowska, Barbara, Anna Krampus-Sepielak, Katarzyna Wiecha, red. *Społeczny biznes. Teoria i praktyka*. Kraków: Małopolska Agencja Rozwoju Regionalnego, 2008.
- Hausner, Jerzy. „Ekonomia społeczna jako kategoria rozwoju”. W: *Ekonomia społeczna a rozwój*, red. Jerzy Hausner, 10–25. Kraków: Małopolska Szkoła Administracji Publicznej Uniwersytetu Ekonomicznego, 2008.

- Informacje o sieciach Klubów Integracji Społecznej (KIS) i Centrów Integracji Społecznej (CIS), zebrane przez konsultantów regionalnych w ramach projektu Spójna integracja regionalna ekonomii społecznej (SIREs).* Departament Ekonomii Społecznej i Solidarnej. Dostęp 15.03.2021. <https://www.ekonomiaspoleczna.gov.pl/Informacja,o,KIS,i,CIS,4107.html>.
- Juchnowo. *Projekt Wiejski*. Dostęp 22.03.2021. <https://www.juchowo.org/pl/o-nas.html>.
- Karwacki, Arkadiusz. „Usługi reintegracji społecznej”. W: Arkadiusz Karwacki, Tomasz Kaźmierczak, Marek Rymśza, *Reintegracja. Aktywna polityka społeczna w praktyce*, 226–260, Warszawa: Instytut Spraw Publicznych, 2014.
- Karwacki, Arkadiusz, Tomasz Kaźmierczak, Izabela Rybka. *Założenia i uwarunkowania Modelu KSR Biała księga*. Warszawa: Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, 2018.
- Karwacki, Arkadiusz. „Model krajowej sieci reintegracji”. W: *Sektorowe Usługi Reintegracji Społecznej i Zawodowe*. Warszawa: Instytut Pracy i Polityki Społecznej, 2018.
- Kirenko, Janusz, Monika Parchomiuk. *Edukacja i rehabilitacja osób z upośledzeniem umysłowym*. Lublin: Wydawnictwo Akademickie Wyższej Szkoły Społeczno-Przyrodniczej im. Wincentego Pola, 2006.
- Lewandowska, Agata. „Ekonomia społeczna jako skuteczny instrument reintegracji społeczno-zawodowej”, *Europa Regionum* 3 (2018), 36: 37–55.
- Loxley, John. *Transforming or Reforming Capitalism: Towards a Theory of Community Economic Development*. Halifax: Fernwood Publishing, 2007.
- Łojko, Majka. „CIS jako przykład podmiotu ekonomii społecznej oraz samorządowego zakładu budżetowego w Polsce”. W: *Ekonomia, finanse i zarządzanie: problemy teoretyczne i praktyczne*, red. Artur Borcuch, Anna Krzysztofek, 137–147. Kraków: AT Wydawnictwo, 2019.
- Małecka-Lyszczek, Magdalena, „Inkluzja społeczna jako wartość w stanowieniu prawa administracyjnego na szczeblu centralnym”. W: *Aksjologia prawa administracyjnego*. T. 1, red. Jan Zimmermann, 405–418. Warszawa: Wolters Kluwer, 2017.
- Nagel, Katarzyna. „Teoretyczne i definicyjne ujęcia ekonomii społecznej”. *Studia Ekonomiczne* 129 (2013): 68–79.
- Narodowicz, Paweł, Andrzej Juros, Wojciech Bylicki, Katarzyna Sokołowska, Paweł Wiśniewski. *Zakładanie i prowadzenie Centrum Integracji Społecznej*. Lublin: Bractwo Miłosierdzia im. Św. Brata Alberta, Lublin 2010.
- Nosal, Przemysław. „Symboliczno-relacyjny wymiar wykluczenia przez ubóstwo”. *Studia Socialia Cracoviensia* 2 (2014), 11: 25–44.
- Pearce, John. *Social Enterprise in Anytown*. London: Calouste Gunbelkian Foundation, 2003.
- Rychły-Mierzwa, Anna. „Usługi aktywizacji społeczno-zawodowej w małopolskich jednostkach reintegracyjnych w świetle badania ROPS w Krakowie”. *Kwartalnik es.O.es* 2 (2019): 18–26.

- Skrzetuska, Ewa. „Warsztaty terapii zajęciowej w rehabilitacji osób niepełnosprawnych”. W: *Wsparcie społeczne w rehabilitacji i resocjalizacji*, red. Zofia Palak, Zdzisław Bartkowicz, 133–142. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2004.
- Skrzypczak, Bohdan. *Ekonomia społeczna a solidarna – implikacje podziału – na podstawie KPRES oraz projektu ustawy o ekonomii społecznej i solidarnej*. Dostęp 3.03.2021. https://www.ekonomiaspoleczna.gov.pl/download/files/EKONOMIA_SPOLECZNA/artykuly_UW/Ekonomia_spoleczna_a_solidarna.pdf.
- Wielicka-Gańczarczyk, Karolina. „Wielowymiarowość przedsiębiorczości w polskiej literaturze naukowej”. *Ekonomia Społeczna 2* (2020): 126–137.
- Wilimska, Wioletta. Wstęp do *Ukryte zasoby rynku pracy*, red. Anna Rychły-Mierzwa, 6–8. Kraków: Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej, 2018.

Akty prawne, dokumenty strategiczne

- Krajowy Program Ekonomii Społecznej do 2023 roku. Ekonomia Solidarności Społecznej*. Monitor Polski z 2019, poz. 214. MRPiPS: Warszawa, 2019.
- Raport o stanie ekonomii społecznej w województwie zachodniopomorskim w 2019 roku*. Szczecin, 2020.
- Raport o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa zachodniopomorskiego 2020*. Szczecin, 2021.
- Ustawa z 13.06.2003 r. o zatrudnieniu socjalnym. Dz.U. 2003, nr 122, poz. 1143.
- Ustawa z 20.04.2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy. Dz.U. 2004, nr 99, poz. 1001.
- Ustawa z 27.08.2009 r. o finansach publicznych. Dz.U. 2009, nr 157, poz. 1240.
- Zachodniopomorski Program Rozwoju Ekonomii Społecznej na lata 2018–2022*. Szczecin, 2017.
- Regulamin Sieci Zachodniopomorskiej Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej* (załącznik nr 1 do Zarządzenia Grupy Sterującej nr 6, 2017), 8.

Witryny internetowe

- Powiatowy Zakład Aktywności Zawodowej w Gryfinie*. Dostęp 27.03.2021. <http://gryfino.pzaz.pl>.
- Serwis Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego*. Dostęp 24.03.2021. <http://rpo.wzp.pl/node/3462>.
- www.rynekzdrowia.pl/Polityka-zdrowotna/Blisko-492-mln-na-wsparcie-warsztatow-terapii-zajeciowej-w-2019-r-z-PFRON,194091,14.html. Dostęp 10.03.2021.
- Zakład Aktywności Zawodowej Goleniów*. Dostęp 24.03.2021. <https://zaz.goleniow.pl/o-nas>.

Zakłady Aktywności Zawodowej. Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego. Dostęp 24.03.2021. www.rops.wzp.pl/zaklady-aktywnosci-zawodowej.

Abstrakt

W artykule zaprezentowano działania podejmowane przez sektor ekonomii społecznej na rzecz integracji społecznej i zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym na Pomorzu Zachodnim. Przedstawiono potencjał reintegracyjnych podmiotów ES w regionie oraz wskazano ich aktywność w odniesieniu do problemu wykluczenia społecznego. Następnie przybliżono kluczowe zagadnienia określające rolę ES w województwie zachodniopomorskim z perspektywy funkcjonujących centrów i klubów integracji społecznej oraz warsztatów terapii zajęciowej i zakładów aktywności zawodowej. W ostatniej części nakreślono zakres współpracy sektora ES z samorządem lokalnym na rzecz reintegracji społecznej i zawodowej. Niniejszy tekst jest zaproszeniem do dalszych dyskusji, których celem jest budowanie świadomości społecznej na temat roli i znaczenia idei ekonomii solidarności społecznej u progu XXI wieku.

Socio-occupational reintegration from the perspective of social economy entities in the West Pomeranian Voivodship

Abstract

This article explores activities undertaken in the social economy (SE) sector for social and occupational integration of people at risk of social exclusion in Western Pomerania. It discusses the reintegration potential of SE entities in the region and describes their activity related to the problem of social exclusion. The key issues defining the role of SE in Western Pomerania are presented from the perspective of the centres and clubs for social integration, occupational therapy workshops, and vocational activity institutes. The last part outlines the scope of cooperation between the SE sector and local government intended to enhance social and occupational reintegration. The article invites further discussion aimed at building public awareness of the role and importance of the idea of social solidarity economics at the dawn of the 21st century.

Cytowanie

Majka Łojko, „Reintegracja społeczno-zawodowa z perspektywy podmiotów ekonomii społecznej w województwie zachodniopomorskim”, *Przegląd Zachodniopomorski* 36 (2021), 65: 379–403, DOI: 10.18276/pz.2021.36-14.